

Děngeová, Zuzana

[Ivašina, Natalja; Janovec, Ladislav; Rudenka, Alena. Kolokabilita neslovesných adjektiv v češtině a běloruštině]

Linguistica Brunensia. 2013, vol. 61, iss. 1-2, pp. 251-253

ISBN 978-80-210-6254-2

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127175>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

кòзи, рьчички). Také několik podstatných jmen má v erkečském nářečí jinou rodovou příslušnost než ve spisovném jazyce. Např. nář. r. ž. ўжас × spis. r. м. ўжас – *Каквò ўж'ас б'еши!*; nář. r. ž. кумбайна × spis. r. м. комбайн – *Зб'іраме клас'е пуд'ір кумбайната*.

Nejobsáhlejší část knihy tvoří slovník erkečského dialektu (s. 52–279). Poslední kapitola druhého oddílu je věnována právě struktuře slovníku. Heslové odstavce jsou uvedeny heslovým slovem v reprezentativním tvaru (nom. sg., 1. osoba sg.), přirozeně v nářeční podobě. Hesla jsou řazena abecedně. Pravidelné hláskové varianty jsou uvedeny společně v jednom hesle, tvoří jedno záhlaví (**варт'алка, варт'ёлка ж.**) a jednotlivé varianty už nevystupují jako samostatné odkazové heslo; v případě nepravidelných změn jsou všechny hláskové podoby odkázány k variantě, která je abecedně první v pořadí (odkazové heslo **улас'ат** прил., вж. **влас'ат**; základní heslo **влас'ат и улас'ат** прил.). Jedno záhlaví tvoří také nedokonavý a dokonavý vid sloves (**мин'увам** несв., **м'іна** св.). Deminutiva, augmentativa i zvrtná slovesa jsou prezentována jako samostatná hesla. Za heslovým slovem je uvedena gramatická charakteristika a stylistické kvalifikátory. Následuje výklad významu a větná exemplifikace – příklady použití slova v autentickém větném kontextu, získaném během terénního výzkumu. Na konci heslového odstavce jsou za značkou ● uvedena ustálená spojení a frazeologismy, v nichž se vyskytuje heslové slovo; uvádějí se u všech plnovýznamových slov, která tvoří ustálené spojení či frazeologismus a současně mají ve slovníku samostatné heslo: např. *сл'ана ба'ба* (pod hesly **ба'ба** a **сл'ан**); *с'єрц'єту ма забул'а* (pod hesly **забол'авам, забул'а** a **с'єрци и с'єрц'є**).

V závěru knihy (s. 280–299) jsou opublikovány fotografie pořízené během terénního výzkumu v obci Erkeč a ukázky rozhovorů s obyvateli obce; z nich se čtenář dozví o zajímavých místních lidových zvycích a obřadech (svatebních, pohřebních, velikonočních aj.).

Recenzovaná práce je bezesporu velkým přínosem pro bulharskou vědu, ale jistě bude zajímavá i pro neodbornou veřejnost a zahraniční slavisty, kteří vždy projevovali o tento dialekt zájem. Publikace nejen představuje autentické lexikální bohatství, ale též uchovává spolehlivý materiál pro budoucí zkoumání archaického a unikátního dialektu obce Erkeč.

Recenze byla napsána s podporou grantu GA ČR P 406/11/1786 Slovník nářečí českého jazyka.

Petra Přadková
<pradkova@iach.cz>

Ivašina, Natalja – Janovec, Ladislav – Rudenka, Alena: Kolokabilita neslovesných adjektiv v češtině a běloruštině. Praha: Karolinum: 2011. 136 s. ISBN 9788024619439.

Publikace *Kolokabilita neslovesných adjektiv v češtině a běloruštině* porovnává kolokační možnosti části české a běloruské slovní zásoby. Jedná se o kolektivní monografii, která je výsledkem spolupráce mezi pedagogy Katedry českého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Katedry teoretické a slovanské jazykovědy Filologické fakulty Běloruské státní univerzity v Minsku. Předešlá kooperace pedagogů směřovala k tématům komparativní lingvistiky (*Falešní přátelé překladatele v češtině a běloruštině*, Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta 2006), tématům didaktickým (*Cvičebnice češtiny – češskij jazyk – praktikum*, Minsk: BGU 2004) i k tématům kognitivní lingvistiky. Daným problematikám se věnuje také předkládaná monografie, která popisuje kolokabilitu vybraných českých a běloruských adjektiv v pozici kongruentního atributu. Shromážděný a popsáný lexikální materiál má sloužit především překladatelům z češtiny a běloruštiny, studentům a učitelům daných jazyků, a jak v úvodu deklarují autoři, text publikace je určen všem, kteří se zajímají o jazykovou problematiku běloruštiny.

Knihla zahrnuje část teoretickou a praktickou, resp. slovníkovou. Teoretická část sestává z několika studií, v nichž se autoři věnují problematice kolokability z hlediska kognitivně lingvistického,

kolokacím adjektiv z hlediska syntaktického a lexikálního a v závěru publikace nastiňují kolokabilitu adjektiv jako problém lingvodidaktický.

V první kapitole, *O některých zvláštostech kolokability adjektiv v češtině a běloruštině*, autoři objasňují důležitost studia kolokací zvláště pro lexikografii a upozorňují, že kolokace jsou významným nástrojem sémantického popisu. Velice přínosné je srovnání mechanismů probíhajících při posunu významu slov v českém a běloruském jazyce. Popsané principy autoři dokládají příklady adjektivních kolokací ze současné češtiny a běloruštiny a docházejí k závěrům, že tyto mechanismy se v obou jazycích shodují (až na některé výjimky, na které autoři explicitně upozorňují).

Šířeji se problematice kolokability věnuje následující kapitola *Možnosti kolokability adjektiv*, v níž autoři objasňují pojmy kolokabilita, kolokace, kombinace, přičemž vycházejí z českých prací F. Čermáka, M. Kopřivové, S. Machové a M. Švehlové aj. a z mnoha prací běloruských (např. I. A. Melčuka, E. G. Borisovy), což je pro české čtenáře velice cenné, neboť tak monografie předkládá rozsáhlý a ucelený soupis běloruských prací (monografií i dílčích studií ve sbornících a časopisech) týkajících se dané problematiky.

Poslední kapitola knihy nese název *Kolokace adjektiv jako (lingvo)didaktický problém* a čtenáři jsou v ní seznámeni s úskalími při osvojování cizího jazyka. Autoři upozorňují především na problémy při výuce blízké příbuzných jazyků, pro něž bývá příznačná mezijazyková homonymie a paronymie. V této kapitole autoři čerpají také z vlastních pedagogických zkušeností a uvádějí příklady nedorozumění, ke kterým může docházet při užití adjektiv v nekompatibilních spojeních.

Praktická, slovníková část publikace nabízí přehled českých a běloruských adjektiv, podle autorů se jedná o 52 nejfrekventovanějších adjektiv českých a 70 adjektiv běloruských. U prezentovaných adjektiv jsou popsány jejich významy (jedná se o zkrácené a upravené definice z výkladových slovníků), dále autoři uvádějí příklady kolokací (které taktéž pocházejí z výkladových slovníků) a následně jsou uvedeny příklady kolokací z korpusu/Googlu s údajem o frekvenci daného spojení v korpusu SYN2005 (v běloruské části údaje o frekvenci nejsou). Příklady kolokací z korpusu/Googlu ovšem nejsou přiřazovány k jednotlivým významům, přestože vybraná adjektiva jsou zpravidla polysémní. Při sestavování slovníkové části se autoři museli vypořádat s nevyváženým metodologickým přístupem, neboť bělorušтина, v době shromažďování materiálu pro tuto publikaci, neměla vypracovaný a veřejně přístupný jazykový korpus, kolokace běloruských adjektiv tak byly získány pomocí fulltextového vyhledávače Google. Je škoda, že se autoři nevyjádřili, zda byla tato alternativa dostatečná, či na jaké metodologické obtíže při práci s Googlem narazili.

Autoři uvádějí, že při popisu významové struktury českých adjektiv vycházejí z toho, jak jsou významy popsány v *Příručním slovníku jazyka českého* (PSJČ, Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1935–1957). Domníváme se, že některé příklady autoři přebírají také ze *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ, Praha: Academia, 1960–1971), neboť např. spojení *bohatý továrník, daleká mlhovina, daleké výsledky, dobrý pracovník, hezké koťátko, chytrá řeč* a mnohé další se v PSJČ nevyskytují. Pro výklad běloruských adjektiv autoři užívají slovníky *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы* (Minsk: Беларуская савецкая энцыклапедыя, 1977–1984) a *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы* (Minsk: Беларуская энцыклапедыя, 2005). Pro čtenáře zůstane otázkou, proč se autoři rozhodli pro výběr kolokací českých adjektiv zvolit slovník, v němž exemplifikace tvoří celé citáty, a proč nezvolili spíše mladší *Slovník spisovného jazyka českého* či *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (SSČ, Praha: Academia 2003), v nichž jsou jako exemplifikace uvedeny konkrétní kolokace. Volba mladších slovníků by také metodologicky odpovídala výběru slovníků běloruských z let 1977–1984 a 2005. Autoři na několika místech publikace upozorňují, že výkladové slovníky nejsou pro výuku jazyka plně vyhovující, neboť zastarávají a objevují se v nich zastaralé kolokace, ovšem sami některé zastaralé/zastarávající kolokace přebírají (např. *bohatý továrník, dobrý vlastenec, dobré pořízení, hodný krajíc chleba, horké celování, krásné věno, mělký člověk, ostrý duch*).

V slovníkové části autoři věnují zvláštní pozornost nepravdělnostem ve významově-formální struktuře adjektiv, mezi něž řadí spojení, v nichž se dané adjektivum vyskytuje výhradně ve tvaru

komparativu a/nebo superlativu (např. *dlouhý: do nejdelší smrti; krátký: nejkratší cesta; mladý: mladší doba kamenná*); dále mezi jmenované nepravidelnosti autoři řadí termíny, frazeologická pojmenování a toponyma. Podle individuálního úzu a jazykového povědomí autorů jsou jako termíny uvedeny např. *hladký: hladké svalstvo, hladká sazba, hladký běh; lehký: lehký kov, lehký benzín, lehký olej, lehké stavivo, lehký beton, lehká půda, lehký kulomet, lehké dělo, lehké dělostřelectvo, lehký křižník, lehká atletika, lehká doba; востры: востры вугал; новы: новы стыль*. Výběrový výčet termínů jistě není vyčerpávající, ale slouží jako srozumitelná ukázka výskytu daných adjektiv v terminologických pojmenováních obou jazyků.

U frazeologických pojmenování autoři neuvádějí, která kritéria pro výběr frazémů zvolili, ale popisují, že v této práci frazeologii chápou velice široce. Autoři tak jako české frazémy uvádějí také spojení, která bychom obvykle jako frazémy nenazvali (např. *bohatý: látka bohatá na kyslík, jazyk bohatý ve výrazových prostředcích; ošklivý: říci něco ošklivého; rozumný: to není rozumné; silný: je silný 2 mm, zeď silná 15 cm; velký: velký dva hektary, ten klobouk je mu příliš velký*). Domníváme se, že pro publikaci zaměřenou komparativně a lingvodidakticky by bylo vhodnější klást důraz především na jednotky, které jsou vysoce uzualizované a nezaměnitelné, a bylo by příhodné je doplnit o odpovídající význam, neboť právě frazeologická pojmenování bývají pro studenty cizího jazyka nejméně srozumitelná a je vhodné se je učit spolu s významem slov; pro překladatele představují frazémy mnohdy také obtíže, zvláště pokud se jedná o frazémy vycházející ze současného úzu.

Jako specifická spojení uvádějí autoři výběrově také toponyma, v nichž se vyskytují daná adjektiva (např. *velký: Velká Británie, Velká Praha, Velká Morava, Veliká Rus; новы: Новая Зеландия, Новы Свет, Новая Гвінея*).

Za slovníkovou částí, která představuje kolokace adjektiv, následuje ještě soupis všech zpracovaných adjektiv a přehled základních dvojic českých a běloruských opozit. Knihu uzavírá závěrečné shrnutí nejdůležitějších tezí publikace, závěr je v českém a anglickém jazyce.

Na závěr našeho textu bychom chtěli také upozornit na velice zdařilou grafickou a typografickou úpravu knihy a ještě jednou zdůraznit, že publikace předkládá značně cenné odkazy na běloruskou literaturu, která se týká problematiky kompatibility lexikálních jednotek. Publikace kolektivu pracovníků PedF Praha a FF Minsk je jistě přínosem pro poznání části slovní zásoby češtiny a běloruštiny, navíc se může stát materiálovým východiskem pro další teoretické konfrontační zkoumání těchto jazyků.

Příspěvek vznikl v rámci grantového projektu specifického výzkumu *Čeština v jednotě synchronie a diachronie – 2012* (MUNI/A/0762/2011).

Zuzana Děngeová
<zdengeova@centrum.cz>

Камчатнов, А. М. : История русского литературного языка (XI – первая половина XIX века). Учебное пособие. 2-е изд. Москва, Издательский центр «Академия», 2008. – 688 с. ISBN 978-5-7695-5599-2

Рецензируемое учебное пособие представляет собой изложение русского литературного языка от времени его возникновения до второй половины XIX в. Его автором является современный русский языковед и текстолог, исследователь культуры Древней Руси, доктор филологических наук Александр Михайлович Камчатнов, профессор Московского педагогического государственного университета. Предлагаемой работе предшествовало издание двух книжных монографий: *Лингвистическая герменевтика* (1995) и *История герменевтики славянской Библии* (1998), а также ряд статей из области текстологии и языка памятников древнерусской литературы.